

5205

ISSN 0027-8084
UDK 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

Наш језик

НАШ ЈЕЗИК

XXXVI/1—4

**БЕОГРАД
2005**

Српски језички саветник¹

Након два објављена језичка поучника (*Слово о језику — књига прва* и *Слово о језику — књига друга*), оба у издању *Паршенона*, тројица угледних београдских лингвиста, Е. Фекете, Д. Ћупић и Б. Терзић, наново су обрадовали језичку и културну јавност новом књигом. Овога пута то је *Српски језички саветник*, чији је издавач *Српска школска књига*, а који може бити схваћен као логичан наставак обавештавања наше шире културне јавности о разним, учесталим и актуелним питањима и проблемима употребе стандардног српског језика.

Разна језичка питања, очито инспирисана методичким и лингвистичким искуством, обрађена су у 92 чланка, тематски разврстана и систематизована у девет поглавља, која су насловљена према језичким областима: Језик данас, Из науке о гласовима српског језика, Облици речи, Значења речи, (Не)обичне језичке конструкције, Српски језик и страна реч, Словенске речи и имена, Језичка култура и култура језика, Правописне недоумице — ћирилица и латиница. Неке од ових тема раније су обрађиване и објављене у чланцима, с тим што су овде допуњене и иновиране новим, брижљиво одабраним, актуелним примерима из језичке праксе, док остали чланци разјашњавају и разрешавају нове проблеме и недоумице савременог говорника стандардног српског језика.

Чланак *Српски језик и његово писмо* Д. Ћупића представља одличан увод, у којем аутор образлаже и износи чињенице, најпре о Вуковој реформи језика и правописа, па о социолошким дешавањима везаним за српски, хрватски или бошњачки јазик, уз осврт на уплив стране лексике у наш језик, потом о ћирилици као српском писму и потреби за очувањем језика и нације. Е. Фекете говори о прагаоцима и посленицима у дефинисању српског језичког стања, унапређењу језичке праксе и норме, почев од Стојана Новаковића, па до данашњих радова и настојања на стандардној кодификацији савременог српског језичког стања. Пре свега је иновативно у приручницима ове врсте, али свакако пожељно, дотицање сложене проблематике везане за црквенословенски језик код Срба, као и његовог статуса у нашем језику.

¹ Егон Фекете, Драго Ћупић, Богдан Терзић, *Српски језички саветник*, Службени лист Србије и Црне Горе, Српска школска књига, Београд 2005, 371 стр.

Друго поглавље садржи нове чланке, а почиње чланком Д. Ћупића *Гласови српскога језика и њихове промене*, да би се у неколико наредних чланака Е. Фекете и Д. Ћупић позабавили разрешењима примера недоумица и гласовних варијаната које муче говорника савременог српског језика (*мнење–мњење, сјасава–сјашава, радостан–радосна* итд.).

У трећем делу аутори Е. Фекете и Д. Ћупић објављују у чланцима своје одговоре на питања читалаца *Полиџике* о неким морфолошким дублетима, облицима речи, промени збирних именица (*бурад*), ословљавању женских лица презименом, двојаким облицима женских презимена. Посебно је интересантно разматрање и одговор читатељки о „дакању“, тј. о претераној употреби конструкције да + презент и њеној преваги над употребом инфинитива, који је економичнији.

Б. Терзић у оквиру четврте целине разматра полисемантичку структуру словенске речи *слово*, као и порекло германских позајмица *кнез* и *краљ* у словенским језицима, упућујући на вишезначност, читав спектар значења (укључујући и фигуративна) ових лексема код нас. Д. Ћупић указује на графичку терминологију — *шрансјареншан, шрансјареншност, шрансјареншно*, тј. на њихову нову употребну вредност (и „општија значења“) у политичкој терминологији, заправо низ значења — *ошворен, јасан, демократијчан* — преузетих директно из енглеског језика. Веома је занимљиво објашњење како је именица *шендер* позајмила значење из енглеског глагола, изашавши из оквира термина постала свима позната, али вероватно не увек јасна. Е. Фекете пише о (не)ваљаним употребама глагола *превазићи* и *мењати*, као и о односу и значењу облика *прежаљен* и *нейпрежаљен*. Језичка огрешења у пракси и језичке двосмислице објашњава на примерима односа предлога *након* и *после*, подједнако ваљаних језичких елемената, док су реченични и синтагматски типови двозначности потврђени веома илустративним примерима из новинских чланака, уз духовите дигресије аутора. *Троумљење* изазвано питањем о употреби адекватне речи за разговор о некој књизи, тиче се лексема *промоција, презентација* и *представљање*. Аутор анализира семантичка поља ових термина, појашњавајући употребну вредност сваког од њих понаособ.

У петој целини Б. Терзић говори о неким граматички погрешно употребљеним глаголским допунама (уз глаголе: *иодсезишти, ујознашти, консулшовати се, иисати, договоришти, расцрављати*), именским синтагмама, уз наглашавање врло фреквентне погрешне употребе предлога *по* у конструкцији *по први пут, предлога око*, збирних бројева, при чему наводи прецизно одабране, јасне, адекватне и духовите примере. Следи и објашњење регуларне употребе предикатске синтагме *ради се о....* Д. Ћупић указује на нејасне и непотпуне језичке конструкције у којима је именица изостављена („неразвијене и земље у развоју“), као и на неконгруентност неких реченичних спојева. Е. Фекете говори о употреби повратних глагола и „повратном односу“ између глагола и субјекта, тј. о семантичко-психолошкој мотивацији глагола блиских по значењу. Језичке грешке у спортском жаргону јасно илустрјују примери из говора извештача или из новинских чланака. Интере-

сантна су значења глагола *водити* — *водити* неки *тим*, *игру*, *лойти*, али и обавезна употреба предлога *са* у фразама типа *победили смо (са) један нула*.

Осим о русизмима као позајмљеницама и њиховој творбеној и морфолошкој адаптацији у српском језику, о препознатљивим и непрепознатљивим русизмима, потом о етапама у продирању русизама у наш језик, целина *Словенске речи и имена* обогаћена је примерима из украјинског и белоруског ономастикона у преводима књижевних текстова, као и навођењем неких календарских имена византијскогрчког порекла.

У осмој теми Е. Фекете посвећује пажњу језичкој култури и стандардном језику, указујући на недостатак чврсте кодификоване опште норме о уређивању и неговању језика, о постојању недовољне свести о важности степена културе јавне речи, што не мора бити само посао и задатак лингвиста, већ и људи у медијима, као и свих оних који се служе језиком јавне комуникације. Аутор појашњава тежње и разлике између пуристичке и лингвистичке науке, тј. између опредељења за језичку статистику и за језичку динамику. При томе се указује и на позитивне црте пуризма у време Вукове реформе, као и на његове слабости, посебно на неуспешно спровођење елиминације страних речи из српског језика. Како се проф. Фекете у више наврата бавио судбином туђица у нашем језику, проблемима везаним за њихову адаптацију, тако је и овде појаснио да за претерани страх од туђих речи каткад нема основа и да се у свим цивилизованим језицима одвија процес језичке интелектуализације (професионализације), без опасности по њихове интегритете. Наведени примери употребе страних речи у погрешним значењима веома су фреквентни и актуелни, нарочито у језику политике и медија (*санкција* и *санкционисаши*, *ојозиција* и *јозиција* итд.).

Б. Терзић се још једном у овом издању дотакао питања из црквено-језичке сфере. Овога пута она се тичу огрешења о појмове из ове области, а најпре погрешне употребе титула и звања црквене хијерархије, неправилног изговора ових термина у говорима одређених спикера, као и упућивања на исправно изговарање *Васкришње честитишке* избором између рускословенске и српкословенске верзије.

У оквирима последње теме аутори се баве питањима везаним за правописне дилеме и законитости, које треба применити при употреби интерпункцијских знакова, али и поштовањем правописне норме у писању скраћеница и поделом речи на слоге. Иновативан је чланак Б. Терзића о новијој појави преношења инословенске ономастичке лексике са словенских ћириличких језика у српски језик. Посебно су наглашена одступања од правописне норме која се догађају под утицајем латиничког посредништва. По том обрасцу су источнословенска имена на *-иј* остала без финалне јоте: *Димитри* м. *Димитриј*, *Вићали* м. *Вићалиј* итд.

Сналажење у тексту и проналажење потребних информација, имена, коришћених ономастичких и других термина, скраћеница, умногоме олакшава комплетиран регистар на крају књиге.

Објављивањем овог, до сада најобухватнијег, језичког саветника тројице наших лингвиста, осим доприноса у неговању језичке културе и кодификовању језичке норме, говорници српског језика добили су поучно, практично и приручно дело, које је поуздани ослонац и саветодавац при многим језичким недоумицама. Превасходно би морао бити неизоставан и незаобилазан извор информација и приручник лекторима и коректорима, онима који презентују говорну културу у медијима (водителјима и спикерима), професорима и студентима, политичарима и пословним људима, као и свим говорницима нашег језика којима је стало до културе писања и говорења. Уверени смо да ће овај несумњиво вредан, значајан и поучан језички саветник бити од велике помоћи свим корисницима, а остаје да се надамо да ће се његов значај и практично искористити у подизању садашњег нивоа језичке културе код нас, како би у потпуности оправдао своју намену.

Наташа Вуловић